

СЪД НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ ОБЩНОСТИ
TRIBUNAL DE JUSTICIA DE LAS COMUNIDADES EUROPEAS
SODNÍ DVŮR EVROPSKÝCH SPOLEČENSTVÍ
DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABERS DOMSTOL
GERICHTSHOF DER EUROPÄISCHEN GEMEINSCHAFTEN
EUROOPA ÜHENDUSTE KOHUS
ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ
COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN COMMUNITIES
COUR DE JUSTICE DES COMMUNAUTÉS EUROPÉENNES
CÚIRT BHREITHIÚNAIS NA gCÓMHPHOBAL EORPACH
CORTE DI GIUSTIZIA DELLE COMUNITÀ EUROPEE
EIROPAS KOPIENU TIESA

EUROPOS BENDRIJŲ TEISINGUMO TEISMAS
AZ EURÓPAI KÖZÖSSÉGEK BÍRÓSÁGA
IL-QORTI TAL-ĠUSTIZZJA TAL-KOMUNITAJIET EWROPEJ
HOF VAN JUSTITIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN
TRYBUNAŁ SPRAWIEDLIWOŚCI WSPÓLNOT EUROPEJSKICH
TRIBUNAL DE JUSTIÇA DAS COMUNIDADES EUROPEIAS
CURTEA DE JUSTIȚIE A COMUNITĂȚILOR EUROPENE
SÚDNY DVOR EURÓPSKÝCH SPOLOČENSTEV
SODIŠČE EVROPSKIH SKUPNOSTI
EUROOPAN YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN
EUROPEISKA GEMENSKAPERNAS DOMSTOL

HOTĂRÂREA CURȚII

11 noiembrie 1997*

(cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare formulată de Verwaltungsgericht Gelsenkirchen)

„Egalitate de tratament între bărbați și femei – Calificări egale ale unor candidați de sexe diferite – Prioritate acordată candidaților femei – Clauză de rezervă”

În cauza C-409/95,

având ca obiect o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare adresată Curții în temeiul articolului 177 din Tratatul CE de Verwaltungsgericht Gelsenkirchen (Germania), în litigiul aflat pe rolul acestei instanțe între

Hellmut Marschall

și

Land Nordrhein-Westfalen,

cu privire la interpretarea articolului 2 alineatele (1) și (4) din Directiva 76/207/CEE a Consiliului din 9 februarie 1976 privind punerea în aplicare a principiului egalității de tratament între bărbați și femei în ceea ce privește accesul la încadrarea în muncă, la formarea și la promovarea profesională, precum și condițiile de muncă (JO L 39, p. 40, Ediție specială, 05/vol. 1, p. 164),

CURTEA,

compusă din domnii G. C. Rodriguez Iglesias, președinte, C. Gulman, H. Ragnemalm și M. Wathelet, președinți de cameră, G. F. Mancini, J. C. Moitinho de Almeida, P. J. G. Kapteyn (raportor), J. L. Murray, D. A. O. Edward, J.-P. Puissochet, G. Hirsch, P. Jann și L. Sevón, judecători,

avocat general: domnul F. G. Jacobs,

* Limba de procedură: germana.

grefier: domnul H. A. Rühl, administrator principal,

luând în considerare observațiile scrise prezentate:

- pentru Land Nordrhein-Westfalen, reprezentat de Bezirksregierung Arnsberg, de doamna Juliane Kokott, profesor la Heinrich Heine Universität Düsseldorf;
- pentru guvernul spaniol, de domnul Alberto José Navarro González, director general pentru coordonare juridică și instituțională comunitară și de doamna Gloria Calvo Díaz, abogado del Estado, din cadrul Serviciului Juridic al Statului, în calitate de agenți;
- pentru guvernul francez, de doamnele Catherine de Salins, director adjunct în cadrul Direcției afaceri juridice a Ministerului Afacerilor Externe, și Anne de Bourgoing, chargé de mission în cadrul aceleiași direcții, în calitate de agenți;
- pentru guvernul austriac, de domnul Wolf Okressek, Ministerialrat în cadrul Bundeskanzleramt, Verfassungsdienst, în calitate de agent;
- pentru guvernul finlandez, de doamna Tuula Pynnä, consilier juridic în cadrul Ministerului Afacerilor Externe, în calitate de agent;
- pentru guvernul suedez, de doamna Lotty Nordling, rättschef în cadrul Departamentului de comerț exterior din Ministerul Afacerilor Externe, în calitate de agent;
- pentru guvernul Regatului Unit, de doamna Lindsey Nicoll, de la Treasury Solicitor's Department, în calitate de agent, asistată de doamna Eleanor Sharpston, barrister;
- pentru guvernul norvegian, de doamna Beate B. Ekeberg, șef de serviciu în cadrul Ministerului Afacerilor Externe, în calitate de agent;
- pentru Comisia Comunităților Europene, de domnul Jürgen Grunwald, consilier juridic, și de doamna Marie Wolfcarius, membru al Serviciului juridic, în calitate de agenți,

având în vedere raportul de ședință,

după ascultarea observațiilor orale ale Land Nordrhein-Westfalen, reprezentat de doamna Juliane Kokott, ale guvernului olandez, reprezentat de domnul Hans van den Oosterkamp, consilier juridic în cadrul Ministerului Afacerilor Externe, în calitate de agent, ale guvernului finlandez, reprezentat de domnul Holger Rotkirch, șef al Serviciului afaceri juridice din cadrul Ministerului Afacerilor Externe, în calitate de agent, ale guvernului suedez, reprezentat de doamna Lotty

Nordling, ale guvernului Regatului Unit, reprezentat de doamnele Lindsey Nicoll, Eleanor Sharpston și Michael Beloff, QC, și ale Comisiei, reprezentată de domnul Jürgen Grunwald și de doamna Marie Wolfcarius, în ședința din 11 martie 1997,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 15 mai 1997,

pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Prin ordonanța din 21 decembrie 1995, primită de Curte la 29 decembrie 1995, Verwaltungsgericht Gelsenkirchen a adresat, în temeiul articolului 177 din Tratatul CE, o întrebare preliminară privind interpretarea articolului 2 alineatele (1) și (4) din Directiva 76/207/CEE a Consiliului din 9 februarie 1976 privind punerea în aplicare a principiului egalității de tratament între bărbați și femei în ceea ce privește accesul la încadrarea în muncă, la formarea și la promovarea profesională, precum și condițiile de muncă (JO L 39, p. 40, Ediție specială, 05/vol. 1, p. 164, denumită în continuare „directiva”).
- 2 Această întrebare a fost adresată în cadrul unui litigiu între domnul Marschall, pe de o parte, și Land Nordrhein-Westfalen (landul Renania de Nord-Westfalia, denumit în continuare „landul”), pe de altă parte, referitor la candidatura domnului Marschall pentru promovarea într-un post la o instituție școlară din Schwerte (Germania).
- 3 Articolul 25 alineatul (5) a doua teză din Beamtenengesetz (Statutul funcționarilor landului), în versiunea publicată la 1 mai 1981 (GVNW, p. 234), modificat ultima dată prin articolul 1 din A șaptea lege de modificare a anumitor norme privind funcția publică, din 7 februarie 1995 (GVNW, p. 102, denumit în continuare „dispoziția în litigiu”), prevede:

„În cazul în care, în sectorul autorității competente pentru promovare, numărul femeilor este inferior numărului bărbaților la nivelul postului respectiv, femeile trebuie să fie promovate cu prioritate, în caz de egalitate în ceea ce privește aptitudinile, competența și performanțele profesionale, cu excepția cazului în care motive care țin de persoana unui candidat fac ca balanța să se încline în favoarea acestuia.”
- 4 Conform observațiilor landului, regula de prioritate prevăzută de această dispoziție introduce un criteriu suplimentar de promovare, respectiv calitatea de a fi femeie, care are ca scop neutralizarea situației de inegalitate în care se află candidații de sex feminin în raport cu candidații de sex masculin care candidează pentru același post. Astfel, în cazul unor calificări egale, angajatorul ar avea tendința de a promova un bărbat în locul unei femei ca urmare a aplicării anumitor criterii tradiționale de promovare care le defavorizează în fapt pe femei, precum

vârsta, vechimea și calitatea candidatului de sex masculin de cap de familie și singur întreținător al acesteia.

- 5 Potrivit observațiilor landului, prevăzând că femeile trebuie promovate cu prioritate „cu excepția cazului în care motive care țin de persoana unui candidat fac ca balanța să se încline în favoarea acestuia”, legiuitorul a ales cu bună știință o noțiune juridică imprecisă cu scopul de a asigura o flexibilitate suficientă și, în special, de a lăsa administrației o libertate de apreciere care să permită luarea în considerare a tuturor motivelor care ar putea ține de persoana candidaților. Prin urmare, în pofida existenței regulii de prioritate, administrația ar putea să opteze oricând pentru un candidat de sex masculin pe baza criteriilor, tradiționale sau nu, de promovare.
- 6 Din ordonanța de trimitere reiese că domnul Marschall lucrează, în calitate de profesor titular, ca salariat al landului, remunerația acestuia corespunzând nivelului de bază al gradului A 12.
- 7 La 8 februarie 1994, acesta și-a prezentat candidatura pentru promovarea pe un post de gradul A 13 („profesor calificat și angajat pentru predare în învățământul secundar de gradul I”) la instituția școlară din Schwerte. Cu toate acestea, Bezirksregierung Arnsberg l-a informat pe domnul Marschall că intenționează să numească o contracandidată în postul respectiv.
- 8 Domnul Marschall a depus o reclamație pe care Bezirksregierung a respins-o prin decizia din 29 iulie 1994, pe motiv că contracandidata selecționată trebuia în mod obligatoriu să fie promovată în temeiul dispoziției în litigiu, din moment ce rapoartele de evaluare arătau că persoana respectivă și domnul Marschall aveau aceleași calificări, iar numărul femeilor care ocupă posturi de gradul A 13 era inferior numărului bărbaților la momentul anunțului privind vacanța postului.
- 9 Prin urmare, domnul Marschall a introdus o acțiune la Verwaltungsgericht Gelsenkirchen, pentru a se dispune ca landul să fie obligat să îl promoveze pe postul în cauză.
- 10 Constatând că domnul Marschall și contracandidata selecționată prezintă calificări egale pentru postul scos la concurs, instanța de trimitere consideră că soluționarea litigiului depinde de compatibilitatea dispoziției în litigiu cu articolul 2 alineatele (1) și (4) din directivă.
- 11 În acest sens, Verwaltungsgericht Gelsenkirchen subliniază, bazându-se pe Hotărârea Curtii din 17 octombrie 1995, Kalanke (C-450/93, Rec., p. I-3051), că prioritatea pe care dispoziția în litigiu o acordă din principiu femeilor poate constitui o discriminare în sensul articolului 2 alineatul (1) din directivă. Această discriminare nu ar fi înlăturată de existența posibilității de a opta, cu titlu excepțional, pentru candidatul de sex masculin.

- 12 De asemenea, instanța de trimitere pune la îndoială faptul că dispoziția în litigiu ține de domeniul de aplicare al excepției prevăzute la articolul 2 alineatul (4) din directivă privind măsurile de promovare a egalității șanselor între bărbați și femei. Baza de apreciere a candidaților ar fi restrânsă în mod necorespunzător, având în vedere că singurul criteriu reținut este proporția numerică de bărbați și de femei la nivelul postului vizat. În plus, dispoziția în litigiu nu ar ameliora capacitatea femeilor de a concura pe piața muncii și de a urma o carieră în condiții de egalitate cu bărbații, ci ar prevedea un rezultat, în timp ce articolul 2 alineatul (4) din directivă nu ar autoriza decât măsuri vizând egalitatea șanselor.
- 13 În aceste condiții, instanța de trimitere a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarea întrebare preliminară:

„Articolul 2 alineatele (1) și (4) din Directiva 76/207/CEE a Consiliului Comunităților Europene din 9 februarie 1976 privind punerea în aplicare a principiului egalității de tratament între bărbați și femei în ceea ce privește accesul la încadrarea în muncă, la formarea și la promovarea profesională, precum și condițiile de muncă interzice ca o reglementare națională să impună promovarea cu prioritate a femeilor în sectoarele de activitate din serviciul public în care acestea sunt mai puțin numeroase decât bărbații la nivelul postului vizat, atunci când calificările (aptitudini, competență și performanțe profesionale) candidaților de sex masculin și de sex feminin sunt egale, cu excepția cazului în care motive care țin de persoana unui candidat de sex masculin fac ca balanța să se încline în favoarea acestuia («sofern nicht in der Person eines männlichen Mitbewerbers liegende Gründe überwiegen»)?”
- 14 Landul, guvernele austriac, spaniol, finlandez, norvegian și suedez, precum și Comisia consideră că o normă națională precum dispoziția în litigiu constituie o măsură care vizează promovarea egalității șanselor între bărbați și femei care intră în domeniul de aplicare al articolului 2 alineatul (4) din directivă.
- 15 În această privință, landul arată că prioritatea acordată candidaților de sex feminin urmărește să realizeze o contrapondere în raport cu criteriile tradiționale de promovare, fără însă a le înlocui. Guvernul austriac consideră că o normă națională precum cea în discuție are ca scop corectarea proceselor discriminatorii de selecție a personalului.
- 16 Guvernele finlandez, suedez și norvegian susțin în plus că norma națională în cauză favorizează accesul femeilor la posturi de răspundere și contribuie astfel la reechilibrarea piețelor muncii care, în starea actuală a acestora, sunt încă în mare măsură compartimentate pe criterii de sex în ceea ce privește munca prestată de femei în posturile inferioare din ierarhia profesională. Conform guvernului finlandez, experiența anterioară arată tocmai faptul că acțiunile care se limitează la o intervenție asupra orientării și formării profesionale a femeilor sau asupra repartizării responsabilităților profesionale și familiale nu sunt suficiente pentru a pune capăt acestei compartimentări a piețelor muncii.

- 17 În sfârșit, landul și toate aceste guverne consideră că dispoziția în litigiu nu garantează prioritatea absolută și necondiționată a femeilor. Aceasta rămâne astfel în limitele stabilite de Curte prin Hotărârea Kalanke, citată anterior.
- 18 În schimb, guvernul francez și cel al Regatului Unit consideră că dispoziția în litigiu nu este reglementată prin derogarea prevăzută la articolul 2 alineatul (4) din directivă.
- 19 În acest sens, cele două guverne susțin că, acordând prioritate candidaților de sex feminin, dispoziția respectivă depășește simpla promovare a egalității șanselor și are ca scop stabilirea unei egalități de reprezentare între bărbați și femei. Prin urmare, s-ar aplica raționamentul urmat în Hotărârea Kalanke, citată anterior.
- 20 Guvernul francez și cel al Regatului Unit adaugă faptul că prezența unei clauze de derogare nu modifică cu nimic caracterul discriminatoriu al dispoziției în litigiu. Această clauză nu s-ar aplica decât în mod excepțional și, prin urmare, nu ar avea incidență într-o cauză „obișnuită” în care niciun motiv legat în mod specific de persoana candidatului de sex masculin nu este de natură să prevaleze față de obligația generală de promovare a candidatului de sex feminin. În plus, formulată în termeni generali și imprecisi, clauza respectivă contravine principiului securității juridice.
- 21 Din articolul 1 alineatul (1) din directivă reiese că aceasta are ca scop punerea în aplicare în statele membre a principiului egalității de tratament între bărbați și femei, printre altele, în ceea ce privește accesul la încadrarea în muncă, inclusiv promovarea. Acest principiu al egalității de tratament presupune, în conformitate cu articolul 2 alineatul (1) din directivă, „inexistența oricărei discriminări pe criterii de sex, [...] direct[e] sau indirect[e] [...]”.
- 22 În conformitate cu articolul 2 alineatul (4), directiva „nu aduce atingere măsurilor de promovare a egalității de șanse între bărbați și femei, în special prin înlăturarea inegalităților de fapt care afectează șansele femeilor în domeniile menționate la articolul 1 alineatul (1)”.
- 23 La punctul 16 din Hotărârea Kalanke, citată anterior, Curtea a constatat că o normă națională care, în cazul unei promovări, acordă în mod automat prioritate candidaților de sex feminin cu o calificare egală cu cea a contracandidaților de sex masculin în domeniile de activitate în care numărul femeilor este inferior celui al bărbaților la nivelul postului respectiv implică o discriminare pe motive de sex.
- 24 Cu toate acestea, trebuie să se constate că, spre deosebire de reglementarea în discuție în Hotărârea Kalanke, dispoziția în litigiu conține o clauză conform căreia femeile nu trebuie promovate cu prioritate în cazul în care motive care țin de persoana unui candidat de sex masculin fac ca balanța să se încline în favoarea acestuia („Öffnungsklausel”, denumită în continuare „clauza de rezervă”).

- 25 Prin urmare, trebuie analizat dacă o normă națională care cuprinde o asemenea clauză are ca scop promovarea egalității șanselor între bărbați și femei în sensul articolului 2 alineatul (4) din directivă.
- 26 Această ultimă dispoziție are scopul precis și limitat de autorizare a unor măsuri care, fiind discriminatorii în aparență, urmăresc să elimine sau să reducă în mod efectiv inegalitățile de fapt care pot exista în realitatea vieții sociale (Hotărârea din 25 octombrie 1988, Comisia/Franța, 312/86, Rec., p. 6315, punctul 15, și Hotărârea Kalanke, citată anterior, punctul 18).
- 27 Astfel, prin această dispoziție se autorizează unele măsuri naționale referitoare la accesul la încadrarea în muncă, inclusiv la promovare, și care, favorizând în special femeile, au ca scop creșterea capacității acestora de a concura pe piața muncii și de a urma o carieră în condiții de egalitate cu bărbații (Hotărârea Kalanke, citată anterior, punctul 19).
- 28 Conform celui de al treilea considerent al Recomandării nr. 84/635/CEE din 13 decembrie 1984 privind promovarea unor acțiuni pozitive în favoarea femeilor (JO L 331, p. 34), „normele juridice privind egalitatea de tratament existente, care au ca obiect acordarea de drepturi persoanelor fizice, nu sunt suficiente pentru a elimina orice formă de inegalitate de fapt dacă, în paralel, nu se întreprind acțiuni din partea guvernelor, a partenerilor sociali și a altor organisme interesate în vederea compensării efectelor prejudiciabile care, în cazul femeilor din viața activă, rezultă din atitudini, comportamente și structuri ale societății” [traducere neoficială] (Hotărârea Kalanke, punctul 20).
- 29 Or, astfel cum au subliniat landul și mai multe guverne interveniente, se pare că, chiar în cazul unor calificări egale, există tendința de a fi promovați de preferință candidații de sex masculin în defavoarea celor de sex feminin, ca urmare, în special, a anumitor prejudecăți și stereotipuri privind rolul și capacitățile femeii în viața activă și de teama, de exemplu, că femeile își întrerup cariera mai des, că, din cauza sarcinilor gospodărești și familiale, acestea își organizează timpul de lucru într-un mod mai puțin suplu sau că înregistrează mai des absențe pe motiv de sarcină, de naștere sau de alăptare.
- 30 Din aceste motive, faptul că doi candidați de sex diferit au calificări egale nu implică de la sine că aceștia au șanse egale.
- 31 Reiese astfel că poate intra sub incidența articolului 2 alineatul (4) o normă națională potrivit căreia, în cazul unei promovări, femeile cu o calificare egală cu cea a concurenților de sex masculin beneficiază, sub rezerva clauzei de rezervă, de un tratament preferențial în sectoarele în care sunt subreprezentate, atât timp cât o astfel de normă poate contribui la crearea unei contraponderi față de efectele prejudiciabile pentru candidații de sex feminin rezultate din atitudinile și comportamentele descrise anterior, precum și la reducerea inegalităților de fapt care pot exista în realitatea vieții sociale.

- 32 Cu toate acestea, trebuie amintit faptul că, întrucât articolul 2 alineatul (4) constituie o derogare de la un drept individual consacrat prin directivă, această măsură națională care îi favorizează în mod special pe candidații de sex feminin nu poate garanta prioritate absolută și necondiționată femeilor, în cazul unei promovări, fără a depăși limitele excepției prevăzute de această dispoziție (Hotărârea Kalanke, citată anterior, punctele 21 și 22).
- 33 Contrar reglementării în discuție în Hotărârea Kalanke, o normă națională care, precum în acțiunea principală, conține o clauză de rezervă nu depășește aceste limite dacă, în fiecare caz în parte, aceasta garantează candidaților de sex masculin cu o calificare egală cu cea a candidaților de sex feminin că toate candidaturile fac obiectul unei aprecieri obiective care ia în considerare toate criteriile legate de persoana candidaților și înlătură prioritatea acordată candidaților de sex feminin în cazul în care unul sau mai multe dintre aceste criterii fac ca balanța să se încline în favoarea candidatului de sex masculin. Cu toate acestea, trebuie amintit în această privință că astfel de criterii nu trebuie să fie discriminatorii față de candidații de sex feminin.
- 34 Instanței naționale îi revine sarcina de a stabili dacă aceste condiții sunt îndeplinite, pe baza unei examinări a sferei de aplicare a dispoziției în litigiu, astfel cum aceasta a fost pusă în aplicare de land.
- 35 Prin urmare, trebuie să se răspundă la întrebarea instanței de trimitere că articolul 2 alineatele (1) și (4) din directivă nu interzice ca o normă națională care obligă, în cazul unor calificări egale ale unor candidați de sex diferit privind aptitudinile, competența și performanțele lor profesionale, să promoveze cu prioritate candidații de sex feminin în sectoarele de activitate din serviciul public în care femeile sunt mai puțin numeroase decât bărbații la nivelul postului respectiv, cu excepția cazului în care motive care țin de persoana unui candidat de sex masculin fac ca balanța să se încline în favoarea acestuia, cu condiția ca:
- norma să garanteze, în fiecare caz în parte, candidaților de sex masculin având calificări egale cu cele ale candidaților de sex feminin că toate candidaturile fac obiectul unei aprecieri obiective care ia în considerare toate criteriile legate de persoana candidaților și înlătură prioritatea acordată candidaților de sex feminin în cazul în care unul sau mai multe dintre aceste criterii fac ca balanța să se încline în favoarea candidatului de sex masculin și
 - astfel de criterii să nu fie discriminatorii față de candidații de sex feminin.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 36 Cheltuielile efectuate de guvernele spaniol, francez, olandez, austriac, finlandez, suedez, al Regatului Unit și norvegian, precum și de Comisia Comunităților Europene, care au prezentat observații Curții, nu pot face obiectul unei rambursări.

Întrucât, în privința părților din acțiunea principală, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată.

Pentru aceste motive,

CURTEA,

pronunțându-se cu privire la întrebarea adresată de Verwaltungsgericht Gelsenkirchen, prin ordonanța din 21 decembrie 1995, hotărăște:

Articolul 2 alineatele (1) și (4) din Directiva 76/207/CEE a Consiliului din 9 februarie 1976 privind punerea în aplicare a principiului egalității de tratament între bărbați și femei în ceea ce privește accesul la încadrarea în muncă, la formarea și la promovarea profesională, precum și condițiile de muncă nu interzice ca o normă națională care obligă, în cazul unor calificări egale ale unor candidați de sex diferit privind aptitudinile, competența și performanțele lor profesionale, să promoveze cu prioritate candidații de sex feminin în sectoarele de activitate din serviciul public în care femeile sunt mai puțin numeroase decât bărbații la nivelul postului respectiv, cu excepția cazului în care motive care țin de persoana unui candidat de sex masculin fac ca balanța să se încline în favoarea acestuia, cu condiția ca:

- **norma să garanteze, în fiecare caz în parte, candidaților de sex masculin având calificări egale cu cele ale candidaților de sex feminin că toate candidaturile fac obiectul unei aprecieri obiective care ia în considerare toate criteriile legate de persoana candidaților și înlătură prioritatea acordată candidaților de sex feminin în cazul în care unul sau mai multe dintre aceste criterii fac ca balanța să se încline în favoarea candidatului de sex masculin și**
- **astfel de criterii să nu fie discriminatorii față de candidații de sex feminin.**

Rodríguez Iglesias

Gulmann

Ragnemalm

Wathelet

Mancini

Moitinho de Almeida

Kapteyn

Murray

Edward

Puissochet

Hirsch

Jann

Sevón

Pronunțată astfel în ședință publică la Luxemburg, la 11 noiembrie 1997.

Grefier

Președinte

R. Grass

G. C. Rodríguez Iglesias